

Tartu Ülikool
Psühholoogia instituut

Triinu Nõmme

**KUNSTITEOSTELE ANTAVATE EMOTSIONAALSUS- JA
MEELDIVUSHINNANGUTE SEOSSED ISIKSUSEOMADUSTEGA**

Seminaritöö

Juhendaja: Marika Rauk

Läbiv pealkiri: *kunstihinnangud ja isiksuseomadused*

Tartu 2013

KUNSTITEOSTELE ANTAVATE EMOTSIONAALSUS- JA MEELDIVUS-HINNANGUTE SEOSSED ISIKSUSEOMADUSTEGA

Kokkuvõte

Seminaritöö eesmärk oli uurida, kas isiksuseomaduste ja maalikunsteostele antavate hinnangute vahelised seosed ilmnevad tugevamalt, kui (1) kategoriseerida kunst vastavalt katseisikute hinnangutele teoste emotsionaalsuse ja konkreetseuse/abstraktsuse kohta ning mitte piirduda kunstiajaloolise jaotusega; (2) analüüsida lisaks meeldivushinnangutele ka hinnanguid maalide positiivsele/negatiivsele emotsionaalsusele. Kunstihinnangute mõõtmiseks koostati 8 bipolaarse skaalaga kunsteoste hindamise küsimustik. Isiksuseomaduste mõõtmiseks kasutati isiksusetesti EE.PIP-NEO-S. Uurimuses osales 590 inimest (124 meest, 466 naist) vanuses 18–70 eluaastat. Tulemustest selgus, et emotsionaalsushinnangud on nõrgalt, kuid statistiliselt oluliselt seotud neurootilisuse, ekstravertsuse, meelekindluse ja avatuse dimensiooniga. Taaskinnitust leidsid ka mitmed varasemates uuringutes leitud seosed meeldivushinnangute ning avatuse, meelekindluse, vanuse, kunsti huvi vahel.

Märksõnad: *isiksuseomadused, kunstihinnangud, emotsionaalsuse hinnangud, abstraktne kunst, kujutav kunst*

PERSONALITY AND ART APPRAISALS FOR EMOTIONALITY AND LIKING

Abstract

The aim of the study was to establish whether art appraisals appear to be related to personality traits stronger if (1) art is categorized by emotionality and figurative/abstractive appraisals given by participants and (2) besides art preferences are analyzed appraisals for emotional positivity/negativity of art. Questionnaire that measured art appraisals on 8 bipolar scales was constructed. For measuring personality traits personality test EE.PIP-NEO-S was used. Questionnaires were filled by 590 participants (124 male, 466 female) aged 18–70 years. The results indicated that emotionality appraisals are weakly but statistically significantly correlated to personality dimensions of neuroticism, extraversion, conscientiousness and openness. Also many findings on earlier studies were reconfirmed: correlations between art preferences and openness, conscientiousness, age, interest in arts.

Keywords: *personality traits, art preferences, emotionality appraisals, abstract art, figurative art*

Sissejuhatus

Esteetika on üks vanimaid psühholoogiliste uuringute valdkondi, saades alguse Fechneri töödega aastast 1876 (Silvia, 2005). Fechnerit võib pidada ilu psühhofüüsikalise mõõtmise eelkäijaks: ta uuris hüpoteesi, et inimesed eelistavad riskülikuid, mille kuju vastab n-ö kuldsele riskülikule¹ (Phillips, Norman & Beers, 2010). Fechneri töödest saigi alguse lihtsate kujundite esteetilisuse uurimine. Väga oluline roll esteetika psühholoogilisel uurimisel on aga eksperimentaalesteetika rajajal Daniel Berlynel. Ta analüüsis põhjalikult, millistele tunnustele inimesed kunstiteoste hindamisel toetuvad ning nimetas stiimulite omadust tekitada meeldivaid aistinguid erutuspotentsiaaliks. Erutuspotentsiaal sõltub objekti uudsusest, keerulisusest, suuruselt, värvist ja pingelisusest ning meeldivuse ja erutuspotentsiaali vaheline suhe on tagurpidi U-kujuline ehk üldjuhul eelistavad inimesed neid stiimuleid, mille erutuspotentsiaal on keskmine (Berlyne, 1974).

Berlyne (1977) on märkinud, et kunstiteoste ja teiste esteetiliste objektidega kokkupuutumine mõjutab inimeste käitumist: nii verbaalset, mitteverbaalset (sealhulgas ka uurivat käitumist) kui ka psühhofüüsilist (sellele viitavad muutused tähelepanus, erutuses ja emotsioonides). Seetõttu uskus Berlyne, et eksperimentaalesteetika võib oluliselt valgustada inimmotivatsiooni ja üldse inimloomuse küsimusi.

Leder, Gerger, Dressler ja Schabmann (2012) on märkinud, et kunsti hindamine on ilmselt inimeste igapäevataju subjektiivseim aspekt. Inimesed eelistavad erinevat laadi kunsti ja seejuures ka keskenduvad kunsti erinevatele aspektidele. Universalistliku seletuse järgi on olemas universaalsed standardid hea kunsti määratlemiseks. Praktika ja mitmed uuringud aga toetavad pigem relativistlikke teooriaid, mille järgi ei ole kunstiteoste hindamiseks universaalseid standardeid ning inimeste hinnangud saavad ühtida ainult siis, kui neil on ühised karakteristikud (Hekkert & van Wieringen, 1996). Määravate karakteristikute väljaselgitamiseks on uuritud mitmeid erinevaid faktoreid. Hekkert ja van Wieringen on märkinud, et neist prominentsemad on isiksuseomadused, sotsiaalne ja kultuuriline taust ning kunstihaaridus.

Antud seminaritöö tegelebki just isiksuseomaduste ja esteetiliste hinnangute vaheliste seostega, mida on laiemalt uuritud alates 20. sajandi algusest. Suurem osa uuringutest on

---

¹ Kuldse risküliku pikkuse ja laiuse suhe on ligikaudu 1,618.

võtnud vaatluse alla just kunstiteostele antavad esteetilised hinnangud (Furnham & Chamorro-Premuzic, 2004). Täpsemalt on viimasel veerandsajandil enim uuritud, kuidas erinevad inimeste hinnangud järgmistele kunstivooludele: traditsiooniline kujutav kunst *versus* moodne (abstraktne ja pop-) kunst (Furnham & Walker, 2001a). Kujutav kunst hõlmab üldjuhul teoseid, mis sisaldavad äratuntavaid objekte või kujutisi, aga abstraktse kunsti teoste eesmärk ei ole anda edasi äratuntavaid konkreetsete objektide kujutisi (Avital, 1997). Edasises kasutatakse kujutava kunsti sünonüümina ka mõistet figuratiivne kunst. Antud seminaritöö on uurimise alla võtnud figuratiivse ja abstraktse kunsti teosed.

Isiksuseomaduste mõõtmine

Levinuim mudel isiksuseomaduste mõõtmiseks on viiefaktoriline mudel "Suur viisik", mille on välja töötanud Costa ja McCrae. Viieks peamiseks isiksusejooneks peetakse ekstraversust, sotsiaalsust, meelekindlust, neurootilisust ja avatust. Iga isiksusejoone alla kuulub veel kuus alaskaalat ehk tahku. Toon need järgnevalt McCrae ja Johni (1992) põhjal välja. Ekstraversus (*Extraversion*) hõlmab soojust, seltsivust, kehtestavust, aktiivsust, elamustejanu ja positiivseid emotsioone. Siit elamustejanu võib seostada uute põnevate kunstielamuste otsimisega ning positiivseid emotsioone kunsti keskmisest positiivsemana tajumisena või positiivsema sisuga kunsti meeldivamaks hindamisega. Sotsiaalsuse (*Agreeableness*) alaskaalad on usaldus, siirus, omakasupüüdmatuse, järeleandlikkus, tagasihoidlikkus ja osavõtlikkus. Meelekindlus (*Conscientiousness*) sisaldab asjatundlikkust, korralikkust, kohusetundlikkust, eesmärgipärasust, enesedistsipliini ja kaalutlemist. Eesmärgipärasus ja kaalutlemine võivad viidata sellele, et kõrge meelekindlusega inimesed hindavad meeldivamaks pilte, mille sisu on üheselt mõistetavam. Neurootilisus (*Neuroticism*) hõlmab ärevust, vaenulikkust, masendust, enesekontrolli, impulsiivsust ja abitust. Vaenulikkus ja masendus võivad mõjutada piltide tajumist emotsionaalselt negatiivsemana. Avatuse (*Openness*) alaskaalad on avatus fantaasiale, kunstile, tunnetele, teguviisidele, mõtetele ja väärtustele. Sealhulgas avatus kunstile iseloomustab just inimese vastuvõtlikkust kunstile ja huvi kunsti vastu.

Enamik kunstiliste eelistuste ja isiksuseomaduste vaheliste seoste uuringuid on kasutanud isiksusetesti lühikest versiooni, mis mõõdab ainult viie faktori skoori, mitte

faktorite alamdimensioone, mis tähendaks kokku 30 tahu mõõtmist (Furnham & Walker, 2001b). Lühikest versiooni kasutab ka antud uuring.

Kunsthinnangute seosed isiksuseomadustega

"Suure viisiku" isiksusefaktoritest on varasemates uuringutes kunstieelistustega enim seotust leidnud avatus, mis on ennustanud üldse kõrgemat kunstihuvi sõltumata kunstivoolust (Furnham & Avison, 1997; Furnham & Walker, 2001a). Sealjuures on avatuse ja meeldivushinnangute vahelised seosed olnud eriti tugevad just abstraktse kunsti korral (Furnham & Avison, 1997; Kaskmann, 2001). Konkreetse sisu puudumine abstraktses kunstis võib jätta rohkem ruumi subjektiivsele tõlgendamisele (Leder jt, 2012), millest võib tuleneda kõrge seotus just avatuse ja abstraktse kunsti meeldivushinnangute vahel. McCrae ja Costa (1997) on märkinud, et kunstnikud on avatuse mustereksemplarid samamoodi nagu neurootikud on neurootilisuse mustereksemplarid.

Kunsthinnangute seosed neurootilisusega ei ole saanud kinnitust sama järjepidevalt kui seosed avatusega. Knapp ja Wulff (1963) leidsid seose neurootilisuse ja abstraktsete maalide eelistamise vahel (viidatud Furnham & Walker, 2001a järgi). Furnham ja Avison (1997) ei avastanud neurootilisuse ja kunstieelistuste vahel seoseid. Furnham ja Walkeri (2001a) uuringu tulemusel selgus, et neurootilisemad indiviidid eelistavad suurema tõenäosusega abstraktset ja popkunsti. Samas tuvastas Kaskmann (2001), et neurootilisus ei ole seotud maalide meeldivushinnangutega.

Uuringute põhjal on kõrgem meelekindlus ennustanud kujutava kunsti eelistamist. Furnham ja Walker (2001a) leidsid, et meelekindlus on positiivselt seotud figuratiivsete kunstiteoste eelistamisega. Teises uuringus avastasid samad autorid, et meelekindlus on negatiivselt seotud popkunsti eelistamisega (Furnham & Walker, 2001b). Mõlemad uuringutulemused võivad viidata meelekindlusega seonduvale konservatiivsusele.

Furnham ja Avison (1997) tuvastasid, et sotsiaalsus on positiivses korrelatsioonis kujutavale kunstile antud positiivsete hinnangutega. Samuti on uuringud näidanud, et sotsiaalsuse ja popkunsti eelistamise vahel on negatiivne seos (Furnham & Walker, 2001a).

Ekstravertsuse ja kunstieelistuste vahel on samuti seoseid leitud. Cardinet (1958) tuvastas, et kõrgema introvertsusega indiviidid eelistavad moodsaid ja abstraktseid maale, aga Robertoux, Carlier ja Chaguiboffi (1971) uuringus sellist seost ei selgunud (viidatud

Furnham & Walker, 2001a järgi). Furnham ja Avison (1997) avastasid seose ekstravertsuse ja sürrealistlikele maalidele antud positiivsete hinnangute vahel. Vastupidiselt tõid aga Furnham ja Walker (2001a) välja, et ekstravertsus ennustab hoopis kujutava kunsti eelistamist.

Kunstim hinnangute seosed individuaalsete tunnustega

Furnham ja Walker (2001a) leidsid, et naised eelistavad abstraktset kunsti ning tõid selle võimalikuks põhjenduseks naiste enamasti kõrgemad neurootilisuse skoorid – kõrgema neurootilisuse ja abstraktsete teoste eelistamise vahel on leitud positiivne seos. Samas märkisid nad, et selle põhjenduseks võib olla ka naiste enamasti kõrgem kunstialane haridus. Mitmetes uuringutes on leitud tõendeid ka vastupidisele: kõrgemad on meeste hinnangud abstraktsele ja naiste hinnangud kujutavale kunstile (Polzella, 2000; Kaskmann, 2001).

Vanus on varasemates uuringutes olnud positiivselt seotud üldse kujutava kunsti eelistamisega (Furnham & Walker, 2001a) ning täpsemalt ka impressionistlike (Chamorro-Premuzic, Reimers, Hsu & Ahmetoglu, 2009; Chamorro-Premuzic, Burke, Hsu & Swami, 2010) ja portreepiltide eelistamisega (Chamorro-Premuzic jt, 2010). Negatiivne seos on uurimistulemuste põhjal olnud vanuse ning geomeetriliste (Chamorro-Premuzic jt, 2010) ja kubistlike teoste eelistamise (Chamorro-Premuzic jt, 2009) vahel.

Kõrgema kunstim huviga inividid hindavad uuringute järgi kõrgemalt abstraktse kunsti teoseid (Furnham & Walker, 2001a; Kaskmann, 2001). Furnham ja Walker on märkinud, et selle põhjenduseks võib olla asjaolu, et inividid, kes on külastanud galeriisid või õppinud kunstiajalugu, võivad paremini haarata maalides peituvaidsotsiokultuurilisi teemasid, üksikute maalide tähendust ja kunstnike või kunstivoolude motivatsioone ja kavatsusi. Samuti on välja toodud, et vajadus kunstist aru saada on suurim juhtudel, kus selle sisu on kahemõtteline (Leder jt, 2012). Seega võib abstraktse kunsti meeldimise vajalikuks eeltingimuseks olla suurem kunstimuvi ja kunstiga tutvav olemine.

Viimastes uuringutes (Chamorro-Premuzic jt, 2010) on arutatud, et korrelatsioonid "Suure viisiku" isiksuseomaduste (va avatus) ja kunstiliste eelistuste vahel võivad uurimistulemuste põhjal nõrgad olla seetõttu, et uurijad on seoste otsimisel toetunud *a priori* (enamasti ajaloolisele) kunsti kategoriseerimisele ent individuaalsed erinevused isiksuses ei pruugi kattuda ajaloolise kunstivoolude jaotusega. Chamorro-Premuzic ja tema kolleegid

(2010) kasutasid oma uurimuses ka kunstiteoste *a posteriori* kategoriseerimist, mis oli leitud küsitletavate hinnangute põhjal (rõõmus, kurb, lihtne, keeruline) ning leidsid nende kategooriate abil lisaks avatusele seosed ka sotsiaalsuse, neurootilisuse ja meelekindluse ning kunstieelistuste vahel: sotsiaalsus mõjutas negatiivselt kurbade piltide eelistamist; neurootilisus vastupidi positiivselt kurbade piltide eelistamist ning meelekindlus negatiivselt keeruliste piltide eelistamist.

Lederi jt (2012) uuringu tulemused näitasid, et kunstile antavad hinnangud on väga palju mõjutatud kunstiteose emotsionaalsetest aspektidest. Emotsioonide seletamisel ei saa aga piirduda objektiivsete sündmuste vaatlemisega, kuna inividid tajuvad sama sündmust emotsionaalselt erinevalt, emotsioonide seletamine nõuab sündmuste subjektiivsete struktuuridega tutvumist (Silvia, 2005). Sellest tulenevalt lähtub antud uurimus kunsti kategoriseerimisel jaotusest, mis tuleneb katseisikute hinnangutest ning ei piirdu kunstiajaloolise lähenemisega. Kunstiteoste kategoriseerimisel ja seega ka seoste otsimisel isiksuseomadustega võetakse ette kaks erinevat jaotust: (1) positiivse ja negatiivse emotsionaalsusega teosed; (2) kujutava kunsti ja abstraktse kunsti teosed. Teoste eelistamine võib sõltuda vaataja isiksuseomadustest ka just seetõttu, et kunstiteosed tekitavad vaatajas positiivseid või negatiivseid emotsioone (Chamorro-Premuzic jt, 2010). Sellest johtuvalt võtab seminaritöö isiksuseomaduste ja kunsthinnangute vaheliste seoste uurimisel lähema vaatluse alla lisaks meeldivushinnangutele ka kunstiteostele antavad emotsionaalsed hinnangud.

Töö eesmärk ja hüpoteesid

Töö eesmärk on uurida, kuidas on seotud maalikunstiteostele antavad emotsionaalsus- ja meeldivushinnangud isiksuse põhiomaduste (mõõdetud viie isiksusefaktori küsimustikuga) ja teiste individuaalsete tunnustega (sugu, vanus, haridus, kunstiuv). Täpsemalt: millised seosed avalduvad, kui grupeerida maalid inimeste antud emotsionaalsus-, meeldivus- ja realistlikkuse hinnangute järgi ning mitte piirduda kunstiteoreetilise jaotusega.

Püstitati järgmised hüpoteesid:

- H1: Kunstiteosed on võimalik emotsionaalsete hinnangute alusel rühmitada emotsionaalselt positiivseteks ja negatiivseteks.

- H2: Kunstiteoste *a posteriori* jagamisel emotsionaalsete hinnangute alusel leiavad tõestust samad seosed, milleni jõudsid Chamorro-Premuzic jt (2010): (1) kõrgema neurootilisusega inimesed eelistavad negatiivse emotsionaalsusega pilte ja (2) kõrge sotsiaalsusega inimesed eelistavad positiivse emotsionaalsusega pilte. Oodatakse ka, et kõrgema neurootilisusega inimesed hindavad negatiivse emotsionaalsusega pilte negatiivsemalt ja kõrge sotsiaalsusega inimesed hindavad positiivsema emotsionaalsusega pilte positiivsemalt.
- H3: Kõrge avatusega inimesed hindavad kõiki kunstisuundasid kõrgemalt võrreldes madalama avatusega inimestega. Seejuures abstraktse kunsti teoste puhul avaldub seos tugevamalt kui kujutava kunsti teoste puhul.
- H4: Kõrgema sotsiaalsuse ja meelekindlusega inimesed hindavad kõrgemalt kujutava kunsti teoseid.
- H5: Kõrgema neurootilisuse skooriga inimesed hindavad kõrgemalt abstraktse kunsti teoseid.
- H6: Naiste meeldivushinnangud kujutavale kunstile on kõrgemad kui meestel ja meeste meeldivushinnangud abstraktsele kunstile on kõrgemad kui naistel.
- H7: Kõrgema vanusega inimesed hindavad kõrgemalt kujutava kunsti teoseid.
- H8: Kõrgema kunstihuviga inimesed hindavad kõrgemalt abstraktse kunsti teoseid.

Meetod

Osavõtjad

Uurimuses osales kokku 590 katseisikut vanuses 18–70 eluaastat (keskmine vanus M=30 aastat; SD=9,5; mediaan=27), kellest 124 olid mehed ja 466 naised. 277 katseisikul oli akadeemiline kõrgharidus, 60 rakenduslik kõrgharidus, 34 kutseharidus, 217 keskharidus ja 2 põhiharidus. 146 katseisikut ei olnud kunstihuvilised, sealjuures 444 katseisikut huvitusid kunstist.

Mõõtvahendid

Maalide reproduktsioonide valimise aluseks oli idee panna küsimustikku maalide paarid, millel on sama aineistik või sisu, aga seejuures üks teos on realistlik, teine abstraktne.

Kogu komplekt koosnes neljast maalipaarist ehk kaheksast maalist. Paar nr 1 on "Õuedaamid" – Velazquez'i algne maal ja Picasso abstraktne tõlgendus. Paar nr 2 koosneb kahest teosest teemal "Püha Antoniuse kiusatus". See on ajaloos korduvalt kunstiteostel kujutatud teema. Paar nr 3 koosneb Degas' maalist "Alasti naine end kuivatamas" ja jällegi Picasso sama maali interpretatsioonist. Paar nr 4 sisaldab klassikalist realistlikku maali lindu hoidvast tüdrukust ning Miró samasisulist ent abstraktset teost. Maalide valimisel välditi väga tuntud maale, et välistada sellest tulenevaid võimalikke kõrvalmõjusid. Küsimustikku paigutati maalid juhuslikus järjekorras, mis jäi samaks kõikidele katseisikutele. Tabelis 1 on maalid toodud küsimustiku järjekorras. Lisas 1 on toodud kõikide teoste reproduktsioonid.

Tabel 1. Uurimuses kasutatud maalid

Pildi nr	Paar	Kategooria	Kunstnik ja maali nimi	Aasta
1	1	Figuratiivne	Diego Velazquez "Õuedaamid" [<i>Las Meninas</i>]	1656–57
2	2	Abstraktne	Salvador Dali "Püha Antoniuse kiusatus" [<i>The Temptation of St. Anthony</i>]	1946
3	3	Abstraktne	Pablo Picasso "Akt juukseid väänamas" [<i>Nude Wringing Her Hair</i>]	1952
4	2	Figuratiivne	Cornelis Saftleven "Püha Antoniuse kiusatus" [<i>The Temptation of St. Anthony</i>]	17. sajand
5	4	Abstraktne	Joan Miró "Käsi püüdnud lindu" [<i>Hand Catching a Bird</i>]	1968
6	3	Figuratiivne	Edgar Degas "Alasti naine end kuivatamas" [<i>Nude Woman Drying Herself</i>]	1884–86
7	1	Abstraktne	Pablo Picasso "Õuedaamid" [<i>Las Meninas</i>]	1957
8	4	Figuratiivne	William-Adolphe Bouguereau "Armas lind" [<i>L'oiseau Chéri</i>]	1867

Iga maali tuli hinnata kaheksal bipolaarsel skaalal. Skaalad koostati varasemate uurimuste põhjal, kuid rõhuasetusega emotsionaalsetele hinnangutele. Kasutatud kaheksa skaalat jagunesid sisuliselt kolme rühma:

- meeldivuse skaalad: "ebahuvitav-huvitav", "eemaletõukav-ligitõmbav", "ei meeldi-meeldib"
- emotsionaalsuse skaalad: "kurb-rõõmus", "vaenulik-sõbralik", "ärritav-rahustav", "õnnetu-õnnelik"

- informatsiooniline skaala: "konkreetne-abstraktne".

Isiksuseomaduste mõõtmiseks kasutati isiksusetesti EE.PIP-NEO-S, mis koosneb 60 väitest ja mõõdab viit suurt isiksuseomaduste rühma: neurootilisus, ekstravertsus, avatus, meelekindlus ja sotsiaalsus (Allik, Laidra, Realo & Pullmann, 2004). Katseisikud vastasid väidetele 5-punktilisel skaalal: vale/ei ole nõus; pigem vale; raske öelda/ei tea; pigem õige; õige/täiesti nõus.

Lisaküsimuste osa sisaldas küsimusi katseisiku soo, vanuse, haridustaseme ja kunstihuvi kohta.

Protseduur

Andmeid koguti internetis TÜPH uuringute keskkonnas Kaemus. Potentsiaalsetele katseisikutele saadeti e-kiri, mis iseloomustas lühidalt läbiviidavat uuringut ja sisaldas linki testile. Lingile vajutades avanes kolmest osast koosnev küsimustik: a) kunstihinnangud b) isiksusetest c) lisaküsimused. Iga maali hindamine kaheksal bipolaarsel skaalal oli paigutatud eraldi lehele ning enne ühe maali lõpuni hindamist ei olnud võimalik minna järgmise maali hindamise juurde. Andmeid koguti ajavahemikus 12.03–05.04.2013. Peamiselt kaasati katseisikud kahest allikast: ülikoolide erinevate teaduskondade ja kursuste meilinimekirjad ning autori tutvusringkond.

Tulemused

Hinnangud kunstiteostele

Alustuseks kontrolliti skaalade jagunemist rühma. Piltide lõikes teostatud peakomponentide analüüs (*varimax* pööramine) näitas, et kõikidel piltidel joonistusid välja samad sisulised skaalade rühmad nagu eelnevalt märgitud (vt lk 9–10). Sellest lähtuvalt arvutati liitskoorid meeldivusele (skoorid tunnustele huvitav + ligitõmbav + meeldib) ja positiivsele emotsionaalsusele (skoorid tunnustele rõõmus + sõbralik + rahustav + õnnelik). Liitskaaladel oli hea sisemine kooskõla: meeldivuse liitskaala Cronbachi $\alpha=0,82$; positiivse emotsionaalsuse liitskaala Cronbachi $\alpha=0,79$. Teiseks arvutati kõigile uurimuses kasutatud kunstiteostele kolme liitskaala lõikes keskmised summaarsed hinnangud (tulemused on esitatud tabelis 2).

Tabel 2. Maalide hinnangute keskmised summaarsed skoorid (M) ja standardhälbed (SD) kolmel liitskaalal: meeldivus, positiivne emotsionaalsus, abstraktsus.

Skaala	Pilt 1		Pilt 2		Pilt 3		Pilt 4		Pilt 5		Pilt 6		Pilt 7		Pilt 8	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Meeldivus	9,91	2,99	10,43	3,48	6,76	3,89	7,77	3,55	8,74	3,80	8,37	3,50	8,62	3,81	10,26	3,33
mehed	8,90	2,69	10,67	3,27	6,44	3,87	8,38	3,66	7,64	3,79	8,60	3,50	8,46	3,62	8,93	3,41
naised	10,17	3,01	10,37	3,53	6,85	3,90	7,61	3,51	9,03	3,75	8,32	3,50	8,66	3,86	10,61	3,22
Positiivne emotsionaalsus	11,09	3,31	8,39	3,26	8,90	3,52	6,05	2,78	12,13	3,29	11,10	3,05	9,28	3,17	16,56	3,11
mehed	10,94	3,15	9,15	3,21	9,13	3,17	6,66	2,67	12,02	3,23	11,31	3,09	9,48	3,37	15,30	3,68
naised	11,13	3,35	8,19	3,24	8,84	3,60	5,88	2,79	12,15	3,30	11,05	3,03	9,23	3,11	16,89	2,85
Abstraktsus	1,52	1,23	3,68	1,21	3,98	1,06	2,42	1,28	4,07	1,04	2,19	1,13	3,82	1,02	0,48	0,73
mehed	1,91	1,28	3,65	1,19	4,00	1,01	2,48	1,18	4,13	0,98	2,19	1,21	3,85	1,00	0,70	0,86
naised	1,42	1,20	3,68	1,22	3,98	1,07	2,40	1,31	4,05	1,06	2,20	1,11	3,81	1,02	0,42	0,69

Märkus: Meeldivus min M=0, max M=15; positiivne emotsionaalsus: min M=0, max M=20; abstraktsus: min M=0, max M=5

Tabelist 2 on näha, et kõige meeldivamaks hinnati abstraktset maali 2 (Dali "Püha Antoniuse kiusatus"), $M=10,43$ ($SD=3,48$) ja kujutava kunsti maali 8 (Bouguereau "Armas lind"), $M=10,26$ ($SD=3,33$). Samuti sai kõrge meeldivushinnangu maal 1 (Velazquez "Õuedaamid"), $M=9,91$ ($SD=2,99$). Kõige vähem meeldis katseisikutele abstraktne teos 3 (Picasso "Akt juukseid väänamas"), $M=6,76$ ($SD=3,89$). Kujutava kunsti teostest hinnati kõige vähem meeldivaks pilt 4 (Saftleven "Püha Antoniuse kiusatus"), $M=7,77$ ($SD=3,55$). Kõik pildid said vähemalt üks kord meeldivuse maksimumhinnangu "15" ning miinimumhinnangu "0".

Emotsionaalsuse skaalal eristusid teistest pilt 8 ($M=16,56$; $SD=3,11$) kui kõige positiivsema emotsionaalsusega pilt ning pilt 4 ($M=6,05$; $SD=2,78$) kui kõige negatiivsema emotsionaalsusega pilt. Veel sai pigem positiivse hinnangu pilt 5 ($M=12,13$; $SD=3,29$).

Skaalal "konkreetsus-abstraktsus" kattus katseisikute hinnang *a priori* jaotusega: pildid 5 ($M=4,07$; $SD=1,04$), 3 ($M=3,98$; $SD=1,06$), 7 ($M=3,82$; $SD=1,02$) ja 2 ($M=3,68$; $SD=1,21$) hinnati pigem abstraktseteks. Pildid 8 ($M=0,48$; $SD=0,73$) ja 1 ($M=1,52$; $SD=1,23$) hinnati konkreetseks. Piltide 4 ($M=2,42$; $SD=1,28$) ja 6 ($M=2,19$; $SD=1,13$) hinnangud olid vahepealsemad, kuid pigem konkreetseid. Selle põhjenduseks võib olla pildi 4 keerulisem sisu ja pildi 6 ebakonkreetses teostus (hägused pintsli tõmbed jne).

Kolme skaala andmetega viidi läbi ka maalide jaotuse peakomponentide analüüs (*varimax* pööramine). Skaalal "konkreetne-abstraktne" kinnitus kahefaktoriline struktuur (vt tabel 3), millest esimene faktor hõlmas abstraktse ja teine kujutava kunsti teoseid. Seega vastab kunstiteoste *a priori* jaotus abstraktseks ja figuratiivseks ka katseisikute arvamusele.

Tabel 3. Maalide jaotumine skaalal "konkreetne-abstraktne" (peakomponentide analüüs)

Maali nr	Kategooria	F1	F2
Pilt 3	Abstraktne	0,72	
Pilt 5	Abstraktne	0,68	
Pilt 7	Abstraktne	0,68	
Pilt 2	Abstraktne	0,58	
Pilt 8	Figuratiivne	-0,50	0,49
Pilt 1	Figuratiivne		0,74
Pilt 4	Figuratiivne		0,68
Pilt 6	Figuratiivne		0,52

Meeldivuse skaalal (vt tabel 4) koondab esimene faktor abstraktse teostusega maale. Kolmas faktor hõlmab figuratiivseid teoseid, millel on ka ühtne värvigamma. Teine faktor sisaldab nii abstraktseid kui figuratiivseid teoseid, sealhulgas maalid 2 ja 4 on sarnase sisuga, millel on teatav negatiivne alatoon ning maal 7 on tumedates toonides, mistõttu võib samuti negatiivselt mõjuda. Need kolm pilti on ka emotsionaalsuse skaalal ühise faktori (vt tabel 5, F2) alla koondunud, mis annab põhjust arvata, et neid seob teatav negatiivne emotsionaalsus.

Tabel 4. Maalide jaotumine meeldivuse skaalal (peakomponentide analüüs)

Maali nr	Kategooria	F1	F2	F3
Pilt 3	Abstraktne	0,80		
Pilt 5	Abstraktne	0,78		
Pilt 4	Figuratiivne		0,80	
Pilt 2	Abstraktne		0,71	
Pilt 7	Abstraktne	0,51	0,58	
Pilt 8	Figuratiivne			0,78
Pilt 1	Figuratiivne			0,71
Pilt 6	Figuratiivne			0,47

Emotsionaalsuse skaalal (vt tabel 5) on esimese faktori alla koondunud abstraktsed teosed 3, 5 ja 7 ning kujutava kunsti teos 6. Kuna pilt 6 sai skaalal "konkreetne-abstraktne" üsna keskmise hinnangu, võib arvata, et neid teoseid seob siiski abstraktne teostus, mis jätab rohkem ruumi subjektiivse hinnangu tekkimisele. Esimese faktori teoste positiivse emotsionaalsuse hinnangud olid võrreldes teistega pigem keskmised, seega võib neid siduda ka emotsionaalselt mitteeristumine, mitte äärmustesse langemine. Viimase faktori (F3) moodustavad pildid 1 ja 8. Need on mõlemad teiste maalidega võrreldes realistlikumad. Lisaks said mõlemad peaaegu kõrgeima positiivse emotsionaalsuse hinnangu, seega võib nende ühiseks nimetajaks olla positiivne emotsionaalsus.

Tabel 5. Maalide jaotumine emotsionaalsuse skaalal (peakomponentide analüüs)

Maali nr	Kategooria	F1	F2	F3
Pilt 5	Abstraktne	0,72		
Pilt 3	Abstraktne	0,72		
Pilt 6	Figuratiivne	0,55		
Pilt 7	Abstraktne	0,54	0,43	
Pilt 4	Figuratiivne		0,78	
Pilt 2	Abstraktne		0,67	
Pilt 1	Figuratiivne			0,85
Pilt 8	Figuratiivne			0,68

Isiksuseomaduste ja kunsthinnangute vahelised seosed

Isiksuseomaduste ja *a posteriori* leitud emotsionaalsete kunstikategooriate vaheliste seoste leidmiseks kalkuleeriti iga inimese hinnangutes meeldivuse ja emotsionaalsuse liitskoorid nii positiivse (teosed 1, 5, 6 ja 8) kui negatiivse (2, 3, 4 ja 7) emotsionaalsusega teostele (teosed rühmitati keskmiste hinnangute põhjal). Liitskooride ja isiksuse-dimensioonide korrelatsioonid on toodud tabelis 6.

Tabel 6. Isiksusedimensioonide ja erinevates maaligruppides antud hinnangute seosed (Pearsoni lineaarne korrelatsioonikordaja)

Isiksuse- dimensioonid	Positiivse emotsionaalsusega teosed		Negatiivse emotsionaalsusega teosed	
	Emotsionaalsus	Meeldivus	Emotsionaalsus	Meeldivus
Neurootilisus	-0,056	-0,044	-0,091*	-0,021
Ekstravertsus	0,120**	0,101*	-0,010	-0,010
Avatus	0,167**	0,205**	0,107**	0,298**
Sotsiaalsus	0,046	0,043	-0,058	-0,016
Meelekindlus	0,023	-0,010	-0,113**	-0,098*

Märkus: **p<0,01; *p<0,05

Kõrgema neurootilisusega indiviidid hindasid negatiivse emotsionaalsusega pilte negatiivsemalt ($r=-0,091$; $p=0,028$). Kõrgema ekstravertsusega indiviidid hindasid positiivse emotsionaalse alla kategoriseeritud pilte kõrgemalt nii meeldivuse ($r=0,101$; $p=0,014$) kui positiivse emotsionaalsuse ($r=0,120$; $p=0,004$) skaalal. Meelekindluse dimensioon oli negatiivses seoses negatiivse emotsionaalsusega piltide meeldivuse ($r=-0,098$; $p=0,017$) ja emotsionaalsuse ($r=-0,113$; $p=0,006$) skaaladega. Avatuse dimensioon oli statistiliselt oluliselt ja positiivselt korreleerunud nii negatiivsete kui positiivsete piltide emotsionaalsuse ja meeldivuse skaaladega. Seejuures oli seos kõige tugevam negatiivse emotsionaalsusega piltide meeldivuse skooriga.

Klassikalise kunstijaotuse ja isiksuseomaduste vaheliste seoste leidmiseks loodi meeldivuse liitskoorid abstraktsetele (teosed 2, 3, 5 ja 7) ja kujutava kunsti (1, 4, 6, 8) teostele. Leitud seosed on esitatud tabelis 7.

Abstraktsetele kunstiteostele antud meeldivushinnangud olid statistiliselt oluliselt ja negatiivselt korreleerunud meelekindlusega ($r=-0,091$; $p=0,027$). Avatuse dimensioon oli positiivselt korreleerunud nii meeldivushinnangutega abstraktsetele kui ka kujutava kunsti

teostele, seejuures seos oli tugevam abstraktsete ($r=0,322$; $p=0,0001$) kui kujutava kunsti ($r=0,169$; $p=0,0001$) teoste korral.

Tabel 7. Isiksusedimensioonide ja kunstisuundade eelistamise seosed (Pearsoni lineaarne korrelatsioonikordaja)

Isiksusedimensioonid	Figuratiivne	Abstraktne
Neurootilisus	-0,067	-0,034
Ekstravertsus	0,053	0,029
Avatus	0,169**	0,322**
Sotsiaalsus	0,026	0,009
Meelekindlus	-0,014	-0,091*

Märkus: ** $p<0,01$; * $p<0,05$

Individuaalsed tunnused

Naiste meeldivushinnangud kujutavale kunstile olid meeste omadest statistiliselt oluliselt kõrgemad ($t(588)=-2,908$; $p=0,004$). Abstraktsete teoste puhul ei olnud erinevus statistiliselt oluline. Teoseid individuaalselt vaadeldes erinesid hinnangud meeldivuse skaalal statistiliselt oluliselt järgmistele teostele: naised hindasid meeldivamaks teoseid 1 ($t(588)=-4,293$; $p=0,0001$), 5 ($t(588)=-3,666$; $p=0,0001$) ja 8 ($t(588)=-5,105$; $p=0,0001$); mehed hindasid meeldivamaks teost 4 ($t(588)=2,149$; $p=0,032$). Hinnangud emotsionaalsuse skaalal erinesid statistiliselt oluliselt järgmistele teostele: mehed hindasid võrreldes naistega emotsionaalselt positiivsemaks teoseid 2 ($t(588)=2,936$; $p=0,003$) ja 4 ($t(588)=2,793$; $p=0,005$), mis olid antud valimi kõige negatiivsemad teosed; naised hindasid emotsionaalselt positiivsemaks teost 8 ($t(588)=-5,174$; $p=0,0001$), mis oli valimi positiivseim pilt.

Vanus oli positiivselt seotud kujutava kunsti teoste kõrgemate meeldivushinnangutega ($r=0,145$; $p=0,0001$). Haridustase oli samuti positiivselt seotud kujutava kunsti teoste kõrgemate meeldivushinnangutega ($r=0,106$; $p=0,010$). Tulemusi pilthaaval vaadates oli kõrgem haridustase negatiivselt korreleerunud meeldivushinnangutega teostele 2 ($r=-0,104$; $p=0,011$) ja 4 ($r=-0,137$; $p=0,001$), mis olid antud uuringu negatiivseima emotsionaalsusega pildid.

Mida kõrgem oli indiviidi kunstihuvi (näituste külastamine, kunstiraamatute lugemine, kunstialaste internetilehtede külastamine), seda kõrgemad meeldivushinnangud olid nii abstraktsele ($r=0,395$; $p=0,0001$) kui kujutava kunsti ($r=0,165$; $p=0,0001$) teostele. Seejuures oli seos tugevam abstraktse kunsti teostega. Korrelatsioone pilthaaval analüüsides

ilmnes, et kunsti huvi ja meeldivushinnangute kõrgeimad korrelatsioonid olid Picasso abstraktsete teostega (positiivne) ja üldiselt positiivsemaks hinnatud pildiga 8 "Armas lind" (negatiivne). Kõrgema kunsti huviga inividid hindasid emotsionaalselt positiivsemaks pilte 3 ($r=0,169$; $p=0,0001$), 5 ($r=0,109$; $p=0,008$), 6 ($r=0,131$; $p=0,001$) ja 7 ($r=0,131$; $p=0,001$), mis moodustasid emotsionaalsuse peakomponentide analüüsis ühise faktori. Seega on võimalik, et neid teoseid ühendab kõrgem positiivne emotsionaalsus kunstiga tuttavate inimeste jaoks. Kunstikursustel osalemine oli positiivselt seotud meeldivushinnangutega abstraktse kunsti teostele ($r=0,208$; $p=0,0001$).

Isiksuseomaduste, demograafiliste tunnuste ja kunsti huvi ennustavat väärtust abstraktsete või figuratiivsete teoste eelistustele (meeldivuse skaalal) kontrolliti ka samm-regressiooni abil. Nimetatud tunnuseid abstraktsete teoste meeldivusskooridele regresseerides saadi mudel ($F(9, 580)=14,06$; $p< 0,0001$; mudeli mitmene $R^2=0,18$ ja kohandatud $R^2=0,17$), kus olulised ennustavad tegurid on:

- vanus ($\beta=-0,033$; $t=-1,88$; $p=0,06$);
- kunsti huvi ($\beta=1,88$; $t=4,64$; $p=0,000004$);
- neurootilisus ($\beta=-0,029$; $t=-1,87$; $p=0,06$);
- avatus ($\beta=0,099$; $t=5,17$; $p=0,0000003$);
- meelekindlus ($\beta=-0,048$; $t=-3,10$; $p=0,002$);
- põhiharidus (referentskategoriaaks võetud akadeemiline kõrgharidus) ($\beta=-8,86$; $t=-3,34$; $p=0,0009$).

Tunnuseid figuratiivsete teoste meeldivusskooridele regresseerides saadi mudel ($F(2, 587)=12,25$; $p<0,0001$; mudeli mitmene $R^2=0,04$ ja kohandatud $R^2=0,037$), kus olulised ennustavad tegurid on:

- vanus ($\beta=0,028$; $t=2,01$; $p=0,04$);
- kunsti huvi ($\beta=1,33$; $t=4,37$; $p=0,00001$).

Tulemustest võib seega järeldada, et vanuse kasvamine ennustab abstraktsete teoste väiksemat meeldivust ja figuratiivsete teoste suuremat meeldivust. Suurem kunsti huvi ennustab eriti just abstraktsete, aga ka figuratiivsete teoste puhul kõrgemaid meeldivushinnanguid, võrreldes väiksema kunsti huviga inimestega. Kõrgema neurootilisuse skooriga inimesed annavad abstraktsetele piltidele madalamaid meeldivushinnanguid kui madalama neurootilisusega inimesed. Suurema avatusega kaasneb abstraktsete teoste

tugevam meeldivus (võrreldes vähem avatud inimeste hinnangutega). Kõrgema meeleskindlusega inimesed annavad abstraktsetele teostele suhteliselt madalama meeldivushinnangu (võrreldes madalama meeleskindlusega inimestega). Hariduse osas eristusid põhiharidusega inimesed, kes andsid abstraktsetele teostele oluliselt madalama meeldivushinnangu kui kõrgharidusega inimesed (ülejäänud haridusgrupid ei erinenud kõrgharidusega vastanutest).

Arutelu ja järeldused

Esimene hüpotees leidis kinnitust: kunstiteosed oli võimalik hinnangute alusel rühmitada emotsionaalselt positiivseteks ja negatiivseteks. Rühmitamise aluseks olid üksikskaaladel saadud skoorid, millest moodustatud liitskaaladel oli hea sisemine kooskõla. Sisu poolest eraldusid teostest paar 4 (linnuga pildid), kus mõlemad teosed hinnati positiivseks ja paar 2 ("Püha Antoniuse kiusamine"), kus mõlemad teosed hinnati negatiivseks. Paarid 1 ("Õuedaamid") ja 3 (aktiga pildid) jagunesid järgnevalt – kujutava kunsti teos hinnati positiivseks, abstraktse kunsti teos negatiivseks. Siit ilmneb, et antud valimi põhjal peetakse emotsionaalselt negatiivseks pigem abstraktset kui kujutavat kunsti.

Teine hüpotees pidas paika vaid osaliselt. Kõrgema neurootilisusega inimesed ei hinnanud negatiivse emotsionaalsusega teoseid meeldivamaks; kõrgema sotsiaalsusega inimesed ei hinnanud positiivse emotsionaalsusega teoseid meeldivamaks nagu oodati Chamorro-Premuzic jt (2010) uuringu põhjal. Siiski olid marginaalsed ent statistiliselt olulised seosed neurootilisuse ja emotsionaalsushinnangute vahel: kõrgema neurootilisusega inividid hindasid negatiivsema emotsionaalsusega pilte negatiivsemaks. Antud seos väljendus just enim negatiivseks hinnatud teoste Dali ja Saftleveni "Püha Antoniuse kiusatus" puhul. Samuti ilmnes seos sotsiaalsuse ja teose Bouguereau: "Armas lind" vahel: kõrgem sotsiaalsus seostub kõrgemate positiivse emotsionaalsuse hinnangutega antud teosele. Seega võib öelda, et kõrge neurootilisusega inividid näevad üldiselt eriti negatiivseks hinnatud pilte veelgi negatiivsemana ja kõrge sotsiaalsusega inividid näevad üldiselt eriti positiivseks hinnatud pilte veelgi positiivsemana. Neurootilisuse ja meeldivushinnangute ning sotsiaalsuse ja meeldivushinnangute vahelised seosed ei pruukinud uuringus välja tulla, sest erinevused emotsionaalsustes ei olnud meeldivushinnangute suhtes määravad, vaid olulised on mingid teised tunnused.

Üllatusena ilmnes seos ekstravertsuse ja positiivse emotsionaalsusega teoste vahel. Tulemustest selgus, et kõrgema ekstravertsuse skooriga inividid hindasid positiivse emotsionaalsusega teoseid nii meeldivamaks kui ka emotsionaalselt positiivsemaks. Kuna ekstravertsuse üks alaskaala on positiivsed emotsioonid, siis on antud seos loogiline – võimalik, et ekstravertide jaoks on piltide meeldivuse oluliseks aluseks nende positiivne emotsionaalsus.

Samuti ilmnes üllatusena statistiliselt oluline seos meelekindlusega: kõrgema meelekindlusega inividid hindavad negatiivse emotsionaalsusega teoseid vähem meeldivaks ja ka negatiivsemaks. Antud seose põhjenduseks võib olla see, et enamik negatiivse emotsionaalsusega teostest olid abstraktsed ning meelekindluse ja abstraktsete teoste eelistamise vahel on samuti negatiivne seos (vt allpool).

Kõrgema avatusega inimesed hindasid nii meeldivuse kui emotsionaalsuse skaalal nii positiivse kui negatiivse emotsionaalsusega teoseid kõrgemalt ja seos oli eriti tugev negatiivse emotsionaalsusega piltide korral. Selle põhjenduseks võib olla asjaolu, et kõrgema avatuse skooriga inimesed ei lase end piltide negatiivsusest samavõrd häirida kui madalama avatuse skooriga inimesed, kuna neil on kunsti vastu üldine kõrgem huvi. Sellest tulenevalt võivad nad hinnata pilte pigem teiste tunnuste – näiteks meisterlik teostus – alusel kui esimene emotsionaalne reaktsioon. Sellele viitab ka asjaolu, et avatus oli statistiliselt oluliselt korreleerunud pea kõikide piltide meeldivushinnangutega, aga vaid mõne pildi emotsionaalsushinnangutega. Ilmselt on avatuse dimensioonile kunsti tekitatavatest emotsioonidest olulisemad kunstiteose endaga seotud faktorid.

Kolmas hüpotees leidis kinnitust. Kõrgem avatuse skoor oli positiivselt korreleerunud kõrgemate meeldivushinnangutega nii kujutava kui abstraktse kunsti teostele ja seos oli tugevam just abstraktsete teoste puhul. See tulemus on kooskõlas varasemate uuringutega (Furnham & Avison, 1997; Furnham & Walker, 2001a; Kaskmann, 2001).

Neljas hüpotees kinnitus osaliselt: uuringutulemustest ei ilmnenu, et kõrgema sotsiaalsuse (Furnham & Avison, 1997) ja meelekindlusega (Furnham & Walker, 2001a) inimesed hindaksid kõrgemalt kujutava kunsti teoseid. Küll aga selgus, et kõrgema meelekindlusega inimesed annavad abstraktse kunsti teostele madalamaid meeldivushinnanguid. Analoogselt leidsid Furnham ja Walker (2001b), et kõrgema meelekindlusega inividid hindavad negatiivsemalt popkunsti. Meelekindlust seostatakse enamasti konservatiivsusega,

mis võib olla üks põhjus, miks meelekindlad inimesed abstraktseid teoseid madalamalt hindavad. Samuti võivad põhjenduseks olla meelekindluse alaskaalad "kaalutlemine" ja "põhjalikkus". Abstraktse kunsti teosed jätavad rohkem ruumi subjektiivsele hinnangule ja kuna meelekindlad inimesed on kaalutlevad ja põhjalikud, siis võib abstraktsete teoste hindamine olla neile tülikas. Meenutame ka Berlyne'i (1974) tagurpidi U-kõverat: üldjuhul eelistavad inimesed neid stiimuleid, mille erutuspotentsiaal on keskmine. Meelekindlate inimeste jaoks aga võivad abstraktse kunsti teosed olla liiga uudsed, keerulised, pingelised, kui neil pole kõrget kunstihuvi. Ka Chamorro-Premuzic jt (2010) leidsid, et meelekindlus on negatiivselt seotud keeruliste piltide eelistamisega.

Viies hüpotees ei pidanud paika ja regressioonanalüüsis selgus vastupidine: kõrgem neurootilisuse skoor ennustab abstraktsetele piltidele madalamaid meeldivushinnanguid kui madalam neurootilisuse skoor. Varasemates uuringutes on leitud just vastupidine seos (Knapp & Wulff, 1963; Furnham & Walker, 2001a) või siis seose puudumine (Furnham & Avison, 1997; Kaskmann, 2001). Antud uuringus saadud tulemus võib olla põhjustatud kasutatud teostest: peaaegu kõik abstraktsed teosed kuulusid negatiivse emotsionaalsusega teoste hulka, mida kõrge neurootilisusega inividid pidasid eriti negatiivseks. Seega on võimalik, et hinnangutes oli abstraktsusest määravam piltide negatiivne emotsionaalsus.

Kuues hüpotees kinnitus osaliselt: meeste ja naiste hinnangud abstraktsele kunstile ei olnud statistiliselt oluliselt erinevad. Siiski oli statistiliselt oluline erinevus meeste ja naiste hinnangutes kujutavale kunstile: naiste meeldivushinnangud kujutavale kunstile olid kõrgemad. Sama tulemuse said ka Polzella (2000) ja Kaskmann (2001). Erinevus joonistus eraldi välja piltide 1, 5 ja 8 juures, mis kõik kuulusid positiivse emotsionaalsusega teoste hulka. Samuti selgus andmetest, et mehed hindasid meeldivamaks valimi kõige negatiivsema pildi 4. Siit võib järeldada, et naised hindavad meeldivamaks positiivsema emotsionaalsusega pilte. Kuna statistiliselt oluline erinevus oli ka meeste ja naiste emotsionaalsushinnangutes kõige negatiivsema emotsionaalsusega teostele 2 ja 4, siis võib järeldada, et mehed hindavad üldiselt negatiivseks peetud pilte vähem negatiivseks kui naised.

Seitsmes hüpotees tõestati: kõrgem vanus oli positiivselt korreleerunud kujutavale kunstile antavate kõrgemate meeldivushinnangutega nagu on varem leidnud ka Furnham ja Walker (2001a), Chamorro-Premuzic jt (2009); Chamorro-Premuzic jt (2010). Selle põhjenduseks on ilmselt vanusega kasvav konservatiivsus.

Kaheksas hüpotees leidis samuti kinnitust. Analoogselt avatuse dimensiooniga ennustab kõrgem kunstihuvi kõrgemaid meeldivushinnanguid kõikidele kunstikategooriatele ning seos on tugevam just abstraktse kunsti teoste korral. Viimane seos on kooskõlas Furnham ja Walkeri (2001a) ning Kaskmanni (2001) uuringutega. Ilmnes ka, et kõrgema kunstihuviga inimesed hindasid populaarseimat kujutava kunsti teost "Armas lind" just madalamate meeldivushinnangutega. Võimalik, et kõrge kunstihuviga inimeste jaoks on antud teos liiga lihtne ning seetõttu meeldivushinnang madal (Berlyne tagurpidi U-kõvera alguspunkt). Samas kunstivõõra inimese meeldivushinnang teosele võib kõrge olla just seetõttu, et algajale kunstihuvilisele on lihtsus pigem voorus.

Lisaks püstitatud hüpoteesidele ilmnesid seosed haridustaseme ja kunstihinnangute vahel: regressioonianalüüsist selgus, et hariduse osas eristusid põhiharidusega inimesed, kes andsid abstraktsetele teostele oluliselt madalama meeldivushinnangu kui kõrgharidusega inimesed (ülejäänud haridusgrupid ei erinenud kõrgharidusega vastanutest). Kuna valimis oli ainult 2 põhiharidusega indiviidi (kokku 590), siis võib antud tulemus olla pigem konkreetseid katseisikuid kui üldse põhiharidusega indiviidide populatsiooni iseloomustav.

Huvitav tulemus oli samuti, et emotsionaalsuse alusel grupeeritud piltide teise faktori pildid, millele oli küllalt keeruline ühist tunnust leida, joonistusid välja kui kõrge kunstihuviga indiviidide arvates positiivse emotsionaalsusega pildid. See võib viidata asjaolule, et kõrge kunstihuviga indiviidide jaoks on piltide emotsionaalsuse määramise aluseks teistsugused tunnused kui madala kunstihuviga indiviididel.

Samuti on oluline välja tuua, et kõige kõrgema meeldivuse hinnangu sai teos, mida peeti üheks negatiivseimaks. Teisena kõige kõrgema meeldivuse hinnangu sai teos, mida peeti positiivseimaks. Siit võib järeldada, et piltide positiivne või negatiivne emotsionaalsus ei ole kindlasti üks-ühele aluseks nende meeldivusele, vaid erinevatel inimestel on meeldivuse aluseks erinevad tunnused ja seega võivad kõrgeid meeldivushinnanguid saada nii negatiivsed kui positiivsed teosed.

Relativistlike teooriate järgi ei ole kunstiteoste hindamiseks universaalseid standardeid ning inimeste hinnangud saavad ühtida ainult siis, kui neil on ühised karakteristikud (Hekkert & van Wieringen, 1996). Ka antud uuringu tulemused näitasid, et inimeste hinnangud kunstile varieeruvad suuresti, kuid isiksuseomaduste ja individuaalsete tunnuste abil on võimalik neid hinnanguid teataval määral grupeerida. Uurimuse olulisemad

järeldused on, et isiksuseomaduste ja teoste emotsionaalselt positiivseks/negatiivseks hindamise vahel on seosed ning need ilmnevad tihedamalt kui seosed isiksuseomaduste ja teoste meeldivushinnangute vahel. Teatud juhtudel on teoste emotsionaalsushinnangud kooskõlas teoste meeldivushinnangutega: kõrge ekstravertsusega inimesed hindavad üldiselt positiivseks peetud teoseid veelgi positiivsemaks ja ka nende meeldivust kõrgemaks; kõrge meelekindlusega inimesed hindavad üldiselt negatiivseks peetud teoseid veelgi negatiivsemaks ja annavad neile madalamaid meeldivushinnanguid. Teatud juhtudel ei ole meeldivushinnangud kooskõlas emotsionaalsushinnangutega: kõrge sotsiaalsusega inimesed näevad üldiselt positiivseks peetud teoseid veelgi positiivsemana, kuid meeldivushinnangud pole sellega kooskõlas; kõrge neurootilisusega inimesed näevad üldiselt negatiivseks peetud teoseid veelgi negatiivsemana, kuid meeldivushinnangud pole sellega kooskõlas. Avatuse dimensioon on pigem seotud meeldivus- kui emotsionaalsushinnangutega. Kõrge kunstihuviga inimesed hindavad teoste emotsionaalsust teistsugustel alustel kui madalama kunstihuviga inimesed ning nende meeldivushinnangud erinevad üldsuse omadest.

Siinsete järelduste nõrgaks küljeks on nende aluseks olevad suhteliselt madalad (kuigi statistiliselt olulised) korrelatsioonikordajate väärtused. Leitud seaduspärasustele oleks tõenäoliselt võimalik kinnitust otsida sel teel, et teha kunstiteoste parem ja põhjalikum eelvalik ning kasutada veel täiendavaid isiksuse markereid ja küsimustikke (sh kasutada viit põhifaktorit mõõtvat küsimustiku pikka 30 alaskaalaga versiooni).

Kirjanduse loetelu

- Allik, J., Laidra, K., Realo, A., & Pullmann, H. (2004). Personality development from 12 to 18 years of age: Changes in mean levels and structure of traits. *European Journal of Personality*, 18, 445–462.
- Avital, T. (1997). Figurative art versus abstract art: Levels of connectivity. Võetud <http://www.hit.ac.il/staff/avital/CONNECTIVITY.pdf>
- Berlyne, D. E. (1974). Studies in the new experimental aesthetics: Steps toward an objective psychology of aesthetic appreciation. Washington: Hemisphere Pub. Corp.
- Berlyne, D. E. (1977). Psychological aesthetics, speculative and scientific. *Leonardo*, 10 (1), 56–58.
- Chamorro-Premuzic, T., Burke, C., Hsu, A., & Swami, V. (2010). Personality predictors of artistic preferences as a function of the emotional valence and perceived complexity of paintings. *Psychology of Aesthetics, Creativity and the Arts*, 4, 196–204.
- Chamorro-Premuzic, T., Reimers, S., Hsu, A., & Ahmetoglu, G. (2009). Who art thou? Personality predictors of artistic preferences in large UK sample: The importance of openness. *British Journal of Psychology*, 100, 501–516.
- Furnham, A., & Avison, M. (1997). Personality and preference for surreal paintings. *Personality and Individual Differences*, 23 (6), 923–935.
- Furnham, A., & Chamorro-Premuzic, T. (2004). Personality, intelligence, and art. *Personality and Individual Differences*, 36, 705–715.
- Furnham, A., & Walker, J. (2001a). Personality and judgements of abstract, pop art, and representational paintings. *European Journal of Personality*, 15, 57–72.
- Furnham, A., & Walker, J. (2001b). The influence of personality traits, previous experience of art, and demographic variables on artistic preference. *Personality and Individual Differences*, 31, 997–1017.
- Hekkert, P., & van Wieringen, P.C.W. (1996). Beauty in the eye of expert and nonexpert beholders: A study in the appraisal of art. *American Journal of Psychology*, 109 (3), 389–407

- Kaskmann, M. (2001). Abstraktsete ja realistlike maalide meeldivushinnangud ja seosed isiksusega. *Bakalaureusetöö*. Tartu Ülikool.
- Leder, H., Gerger, G., Dressler, S. G., & Schabmann, A. (2012). How art is appreciated. *Psychology of Aesthetics*, 6 (1), 2–10.
- McCrae, R., R., & Costa, P., T., Jr. (1997). Conceptions and correlates of openness to experience. Raamatus R. Hogan, J. Johnson, S. Briggs (Toim.), *Handbook of Personality Psychology* (pp. 825–847). San Diego, CA: Academic Press.
- McCrae, R., R., & John, O., P. (1992) An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60 (2), 175–215.
- Phillips, F., Norman, J. F., & Beers, A. M. (2010). Fechner's aesthetics revisited. *Seeing and Perceiving*, 23, 263–271.
- Polzella, D. J. (2000). Differences in reactions to paintings by male and female college students. *Perceptual and Motor Skills*, 91 (1), 251–258.
- Silvia, P. J. (2005). Emotional responses to art: From collation and arousal to cognition and emotion. *Review of General Psychology*, 9 (4), 342–357.

Uurimuses kasutatud maalide reproduktsioonid

Paar nr 1 (pilt 1 Velazquez "Õuedaamid" ja pilt 7 Picasso "Õuedaamid")

Paar nr 2 (pilt 2 Dali "Püha Antoniuse kiusatus" ja pilt 4 Saftleven "Püha Antoniuse kiusatus")

LISA 1 jätk

Paar nr 3 (pilt 3 Picasso "Akt juukseid väänamas" ja pilt 6 Degas "Alasti naine end kuivatamas")

Paar nr 4 (pilt 5 Miró "Käsi püüdmäs lindu" ja pilt 8 Bouguereau "Armas lind")

LISA 2

Isiksusedimensioonide ja üksikute piltide emotsionaalsus- ja meeldivushinnangute vahelised seosed (Pearsoni lineaarne korrelatsioonikordaja)

Isiksusedimensioonid			Neuroo- tilisus	Ekstra- vertsus	Avatus	Sotsiaal- sus	Meele- kindlus
Emotsionaalsus- hinnangud	Pilt 1	Figuratiivne	-0,044	0,006	0,036	0,008	0,011
	Pilt 2	Abstraktne	-0,081*	0,013	0,074	0,003	-0,038
	Pilt 3	Abstraktne	-0,044	-0,010	0,161**	-0,024	-0,107**
	Pilt 4	Figuratiivne	-0,083*	-0,027	-0,030	-0,051	-0,102*
	Pilt 5	Abstraktne	-0,039	0,106*	0,146**	0,002	-0,047
	Pilt 6	Figuratiivne	-0,017	0,077	0,168**	-0,002	-0,034
	Pilt 7	Abstraktne	-0,026	-0,004	0,043	-0,078	-0,039
	Pilt 8	Figuratiivne	-0,029	0,091*	0,040	0,100*	0,125**
Meeldivus- hinnangud	Pilt 1	Figuratiivne	-0,017	-0,037	0,170**	-0,001	-0,029
	Pilt 2	Abstraktne	-0,011	-0,018	0,278**	0,011	-0,041
	Pilt 3	Abstraktne	-0,061	0,054	0,214**	-0,008	-0,068
	Pilt 4	Figuratiivne	0,002	-0,028	0,115**	-0,023	-0,087*
	Pilt 5	Abstraktne	-0,037	0,081*	0,196**	0,044	-0,071
	Pilt 6	Figuratiivne	-0,010	0,097*	0,160**	-0,017	-0,010
	Pilt 7	Abstraktne	0,015	-0,040	0,211**	-0,022	-0,072
	Pilt 8	Figuratiivne	-0,038	0,080	-0,056	0,071	0,095*

Märkus: **p<0,01; *p<0,05

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Triinu Nõmme